

Matkani Auschwitziin

Kauan puhuttu Puolan matka oli viimein varattu, kuten tavallista vain hieman ennen loman alkua. Olin jo pitkään haaveillut toisen maailmansodan historian täyteisestä Krakovasta, jonka läheisyydessä lojui kaikkien tuntema Auschwitz – tahrittujen tekojen luvattu maa.

Muistan jo monien vuosien takaa katselleeni yläasteen historian kirjan kuvaa ironisesta portista, ja jo tuolloin ajattelin vielä joskus seisovani sen juurella. Ja seisoinhan minä.

Auschwitz on saksalaisten toisen maailman sodan aikaan rakennuttama keskitysleiri, joka sijaitsee Etelä-Puolassa. Nykyään alue toimii museona, mutta aikoinaan leirille vangittiin juutalaisia, homoseksuaaleja, kehitysvammaisia, romaneja, poliittisia vihollisia sekä muita vähemmistöjä. Leiri koostui kolmesta osasta: pääleiristä, tuhoamisleiristä Birkenauista ja työleiristä. Keskitysleirillä kuolemansa saaneita arvellaan kertyneen vuosien mittaan reilu miljoona henkeä, vaikkakin tuhottujen aineistojen takia määrää on hyvin hankalaa arvioida tarkkaan. 27.1.1945 puna-armeija saapui Auschwitziin ja vapautti sen vangit.

Siinä minä nyt olin: kävelemässä sen samaisen portin läpi, jonka ali kymmenet tuhannet ihmiset olivat lähteneet aamuisin ja palanneet 12 tunnin työpäivän jälkeen parakkeihinsa. Juurikin sen portin läpi, jonka kautta moni ei enää poistunutkaan. Olin saapunut paikkaan, josta itse pystyin hahmottamaan vain vierekkäiset punertavat tiilitalot ja niiden huutavan historian. Kaikki oli niin puhdasta ja yksinkertaista, ja tuntui lähes mahdottomalta täyttää kiviset kadut sillä kaikella tietämättömyydellä, pelolla ja julmuudella, josta kaikki oppaamme tarinat kertoivat.

Kävimme muutaman parakin sisällä, joissa näimme erilaisia

huoneita, vaatteita sekä menehtyneiden arvotavaroita. Kymmeniä matkalaukkuja, kasaan puserrettuja silmälaseja, partasuteja, kenkiä ja, mikä vastenmielisintä, kasoittain ihmisten hiuksia. Erään pitkän käytävän seinät oli ripustettu täyteen tauluja leirillä menehtyneistä, ja niihin oli kirjattu nimi, leirille saapumispäivä ja kuolinpäivä. Suurin osa vangeista oli ehtinyt viettää kaksi tai kolme vuotta Auschwitzissa. Olisin halunnut suoda jokaiselle kasvulle katseen, kuin tunnustuksen siitä, että he olivat joskus olleet täällä, muttei ollut mitenkään mahdollista tarjota sitä sadoille silmille.

kuvia Auschwitzin vangeista

leiriä ympäröi sähköinen piikkilanka-aita

pääleirin rakennuksia

Mikään ei kuitenkaan vetänyt vertojaan rakennukselle 11, jossa myös ensimmäinen zyklon B-kokeilu otti osansa. Kävellessäni sen kivisiä portaita alas maanalaiseen kellariin en voinut olla miettimättä niitä kaikkia jalkoja, joiden askelissa kuljin kymmeniä vuosia myöhemmin. Ahtaiden käytävien varrella kuljimme useiden erilaisten sellien ohi. Niissä moni oli

joutunut rankan kidutuksen kohteeksi tuntien seisonnalla, nälkiinnyttämisellä ja hapen puutteella. Viereinen rakennus numero 10 tunnetaan useiden ihmiskokeiden tapahtumapaikkana. Täällä monet lääkärit harjoittivat sterilisaatioon, amputointiin ja muihin aikoinaan tuntemattomampiin menetelmiin liittyviä käytäntöjä leirin vankeihin. Näitä kahta rakennusta yhdistää muuri ja välissä oleva aukio, jossa teloitettiin suuria väkijoukkoja ampumalla.

Kaasukammioon saavuttuani tarvitsin hetken rauhoittuakseni ja pysähdyinkin paikoilleni, kun muu ryhmä jatkoi eteenpäin. Katsoessani yläpuolelleni näin katossa neliön mallisen aukon, josta paistoi valoa. Ajattelin, millaista olisi seisoa aivan yksin kammion keskellä. Ajatus tuntui suorastaan kammottavalta, ja huone tuntui painostavan minua ymmärtämään jotain aivan käsittämätöntä. Silloin minulle valkeni ensimmäisen kerran, etten voisi koskaan oikeastaan selittää itselleni kaikkia näkemiäni asioita. Ettei mikään voisi saada minua näkemään niiden kymmenien tuhansien ihmisten ilmeitä ja elämiä. Yritin toistella itselleni, ettei minun ollut mahdollistakaan kasata näiden ihmisten menneisyyttä omiin arkistoihini, ettei mikään voisi muuttaa sitä, että elin täysin eri todellisuudessa kuin vangit täällä.

tunnelmia sateesta

Pääleirin jälkeen oli jäljellä vielä varsinainen tuhoamisleiri, Birkenau, joka hämötti kolmisen kilometrin päässä. Olin läpimärkä, sillä sade oli ollut seuranamme koko päivän. Palelin bussin penkillä istuen ja katuen kenkävalintaani, josta vesi oli päässyt läpi jo aikoja sitten. Mutta voisinko minä vaatia, saatikka edes pyytää kuivia kenkiä ja auringonpaistetta katsellessani joukkomurhan suurlavaa, jonka näyttelijöillä ei ollut bussia odottamassa parkkipaikalla.

Kävelimme niin kutsutun Kuoleman portin läpi sisään valtavalle Birkenauun alueelle. Tuhoutuneista parakeista jäljelle jääneitä savupiippuja oli nähtävissä silmien kantamattomiin, ja sumuinen ilma loi näystä yhä unenomaisemman. Kävelimme rautatien viertä pitkin, jossa saapuneiden valinnat aikanaan tapahtuivat. Pienellä junanvaunulla oli saatettu kuljettaa jopa sata ihmistä Euroopan eri osista paikan päälle. Jopa päiviä kestäneen matkan aikana ihmisiä ei ollut päästetty vaunuista ulos kertaakaan, joten hapen puute, nestehukka sekä ulosteen määrä saivat jo valmiiksi ahdatusta vaunusta hirveän kokemuksen. Kun ovet lopulta avattiin, putoilivat monet ihmiset heikon kuntonsa takia korkeasta vaunusta suoraan hiekkatielle. Näin monet rikkoivat raajojaan varmistaen valinnan heidän kohdallaan suoraan kaasukammioille, sillä vain työkuuntoiset saivat luvan lähteä parakeille. Suurin osa naisista, lapsista ja vanhuksista marssitettiin suoraan päätepysäkille.

Kuoleman portti & rautatie

vaunu, jolla ihmisiä kuljetettiin Birkenauhun

parakeista jäljelle jääneitä savupiippuja

Rautatietä seuratessa päätyi kuoleman kriittisimpään paikkaan, nimittäin suurimman krematorion raunioille. Täällä sanotaan yli 500 000 ihmisen kaasuttamisen tapahtuneen. Kun natsit olivat hylkäämässä Birkenauta, räjäytettiin jälkien peittämiseksi useiden parakkien lisäksi myös krematoriot. Oppaamme mukaan suurinta osaa vartijoistakaan ei päästetty lähelle kyseistä aluetta, sillä siellä olleiden kuolleiden ja kauhun määrän näkemisen pelättiin herättävän heissä vastarintaa.

räjäytetyn krematorion rauniot

Vangeista valittiin myös sonderkommandoja, joiden tehtävänä

oli avustaa saksalaisia massamurhan toteuttamisessa. He joutuivat esimerkiksi ohjaamaan muita vankeja kaasukammioihin, kuljettamaan ruumiita ja hävittämään ne. Palkkioksi he saivat pidennetyn elinajan, mutta heidätkin täytyi lopulta hävittää salaisuuksien säilyttämiseksi. Vain muutama sonderkommando selvisi, ja yksi heistä on kirjoittanut tunnetun teoksen *Sonderkommando – tarinani Auschwitzista*.

Ennen paluuta parkkipaikalle oppaamme halusi lausua vielä muutaman sanan siitä, kuinka hänen työnsä oli tärkeää, jottei mitään samantapaista tapahtuisi enää koskaan uudelleen. Paluumatkan elin horrosmaisessa tilassa palellen kietoutuneena takkiini. Kaikki kävely, seisoskelu ja informaatio oli täysin väsyttänyt minut niin henkisesti kuin fyysisestikin, joten torkuin koko matkan hotellillemme. En osannut enää ajatella mitään muuta kuin edessä hämöttävää lämmintä suihkua.

En näin kuukausienkaan jälkeen löydä oikeita sanoja kuvailemaan Auschwitzia paikkana tai kokemuksena. Ehkä sitä ei voikaan selittää, vaan jokaisen on käveltävä niissä samoissa jalanjäljissä itse kyetäkseen rakentamaan jonkinlaisen merkityksen sille kaikelle.

Alunperin kirjoittanut Katri Lempiäinen